

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA

10/2013

Parlamentní volby na Islandu, duben 2013

Ing. Mgr. Martin Kuta

červen 2013

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Islandské parlamentní volby v roce 2013 přinesly dva momenty, které mají vliv na další politické směřování státu. Zaprvé, došlo k vládní alternaci – namísto levicové vlády bývalé premiérky Jóhanny Sigrudardóttirové (Sociálně demokratická aliance) nastupuje pravicová koalice pod vedením Sigmundura Gunnlaugssona (Progresivní strana). Zadruhé, nastupující vládní koalice se staví negativně ke členství v Evropské unii.

Politický a ústavní systém

Ústava Islandské republiky v článku 1 stanovuje, že Island je parlamentní republikou (vyhlášení nezávislosti v roce 1944). Islandský politický systém se vyznačuje některými specifickými znaky.

Hlavou státu je prezident. Prezidenta volí všichni občané v přímé volbě. Kandidáta na prezidenta mohou navrhnout voliči, jejichž počet se musí pohybovat mezi 1,5 a 3 tisíci. Pro zvolení prezidenta je potřeba prostá většina hlasů. Pokud na prezidentskou funkci kandiduje pouze jedna osoba, stává se automaticky prezidentem republiky (čl. 5 ústavy). Parlament může navrhnout všelidové hlasování o odvolání prezidenta; pro tento návrh se musí vyslovit tři čtvrtiny poslanců. Hlasování musí proběhnout do dvou měsíců od přijetí parlamentního usnesení. V mezidobí, od přijetí usnesení do konání vlastního hlasování, nesmí prezident vykonávat své pravomoci (čl. 11 ústavy).

Prezident deleguje výkonnou moc na jednotlivé ministry (čl. 13 ústavy); politickou odpovědnost před parlamentem nesou jednotliví ministři (čl. 14 ústavy), které prezident jmenuje a odvolává. Předsedá Radě státu, ve které zasedají všichni ministři. Rada státu projednává návrhy zákonů a důležitá vládní rozhodnutí (čl. 16 ústavy). Kromě Rady státu se setkávají ministři na ministerských setkáních (čl. 17 ústavy). Ministerským setkáním předsedá ministr (ministerský předseda – premiér), který je k tomu pověřen prezidentem republiky (čl. 17 ústavy). Na ministerských setkáních se projednávají návrhy zákonů a další státní záležitosti.

Prezident spolupodepisuje společně s odpovědným ministrem zákony a vládní nařízení (čl. 19 ústavy). Ministr po jeho podpisu předá vládní dokument prezidentovi (ústava neobsahuje, zdali prezident má možnost dokument nepodepsat, vrátit či jinak k němu vyjádřit připomínky). Prezident podepisuje schválené zákony. Pokud zákon nepodepíše, zákon i přes to vstoupí v platnost, ale v nejbližším možném termínu je předložen všelidovému hlasování (čl. 26 ústavy).

Prezident svolává zasedání parlamentu. Každý rok rovněž zahajuje jeho jednání. Prezident má právo zasedání parlamentu přerušit jednou v roce nejvýše na dva týdny (čl. 23 ústavy). Prezident může rozpustit parlament; nové volby se musí konat do 45 dnů od rozpuštění¹. Prezident má právo předložit parlamentu návrh zákona (čl. 25 ústavy). V závažných případech může vydávat dekrety se silou zákona (v souladu s ústavou), pokud v této době nezasedá parlament. Na nejbližší schůzi musí parlament dekret potvrdit (čl. 28 ústavy).

I přes formální ústavně právní vymezení parlamentní republiky, je zařazení islandského politického systému poněkud komplikované. Klasické politologické práce uvádějí, že Island

¹ Reálně je rozhodnutí rozpustit parlament v rukou premiéra, který o to požádá prezidenta. Žádné bližší podmínky k rozpuštění neexistují. Jedná se o politické rozhodnutí vůdce parlamentní většiny.

K rozpuštění došlo dvakrát – v roce 1991 a 1995.

IPU Parline database: ICELAND (Althingi), Oversight [cit. 26. 6. 2013]. Dostupný z WWW: http://www.ipu.org/parline/reports/CtrlParlementaire/2143_F.htm.

Ize na základě psané ústavy zařadit mezi systémy poloprezidentské². Na základě materiální ústavy Duverger považoval Island za ryze parlamentní systém, kdy veškeré procedury spojené s vlastním výkonem veřejné moci probíhají v parlamentu. Za „mrtvou“ poloprezidentskou formu vlády v případě Islandu považuje Sartori i to, že ústava obsahuje možnost automatického obnovení prezidentského mandátu v případě, že na prezidentskou funkci kandiduje pouze úřadující prezident, či pouze jeden kandidát³. Za zmínku jistě stojí i to, že zahraniční politiku, doménu prezidentů v poloprezidentských systémech, vykonává vláda v součinnosti se zahraničněpolitickým výborem parlamentu jako poradním orgánem (čl. 24 jednacího řádu).

Zákonodárná moc náleží jednokomorovému parlamentu – Altingu (historické jméno). Tradice islandského kolektivního rozhodování sahá až do roku 930. Parlament zasedá ve čtyřech obdobích – podzimním, zimním, jarním a zářijovém (schůze parlamentu a jeho výborů) (čl. 10 jednacího řádu). Schůze Altingu řídí jeho předseda, kterého na první schůzi volí všichni poslanci. Předseda odpovídá za chod parlamentu. Parlament se skládá z pevného počtu osmi výborů (čl. 13 jednacího řádu). Jednací řád uvádí náplň činností, které jednotlivé výbory vykonávají (čl. 13 jednacího řádu).

Projednávání nové legislativy probíhá v systému trojího čtení. Vláda je povinna předložit každý rok na podzim plánovaný seznam předkládané legislativy pro zimní a jarní schůzi parlamentu (čl. 37, odst. 3 jednacího řádu). Právním navrhnout zákon disponuje ministr a člen parlamentu (čl. 38 ústavy). Podobně i prezident může navrhnout zákon (čl. 25 ústavy). V rámci projednávání legislativy platí časové limity pro délku vystoupení jednotlivých poslanců (zpravodaje a ostatních diskutujících) a zástupce navrhovatele (ministra) (čl. 89 jednacího řádu).

Parlament rovněž provádí kontrolní funkci vůči moci výkonné. Podle čl. 14 ústavy může parlament odvolat jednotlivé ministry (vyslovit jim nedůvěru). V rámci této působnosti může parlament ministry interpelovat. Jestliže ministr odstoupí, veškeré otázky na něj vznesené a nezodpovězené jsou promlčeny (čl. 56, odst. 9 jednacího řádu).

V rámci parlamentu se poslanci sdružují do poslaneckých klubů. V každém klubu musí zasednout alespoň tři poslanci (případně dva poslanci, pokud se takový klub ustavuje ihned po volbách, v nichž oba poslanci byli zvoleni na kandidátní listině stejné strany) (čl. 79 jednacího řádu). Předseda parlamentu diskutuje s předsedy poslaneckých klubů projednávání zásadních legislativních návrhů (čl. 80 jednacího řádu). Předseda parlamentu zajišťuje dodržování etického kodexu poslance (čl. 81 jednacího řádu).

Volební systém do parlamentu je založen na zásadách poměrného zastoupení. Všech 63 poslaneckých mandátů se rozděluje v šesti volebních obvodech vytvořených na regionálním principu (tři volební obvody mají velikost 10 mandátů, tři volební obvody 11 mandátů). V jednotlivých volebních obvodech se zvláště uplatňují tzv. kompenzační mandáty, které mají zajistit proporcionalitu volebního systému (čl. 8 volebního zákona). V rámci volebních obvodů se přidělují obvodové mandáty jednotlivým kandidátním listinám na základě d'Hondtova volebního dělitele (dělení počtu hlasů získaných pro jednotlivé kandidátní listiny řadou celých čísel 1, 2, 3 atd.). Kompenzační mandáty se přidělují těm stranám, které překročily pětiprocentní volební klauzuli. Vlastní mandáty se přidělují tak, že se celostátní zisk hlasů jednotlivých kandidátních listin vydělí počtem mandátů, který strana zatím získala, navýšeným o jeden mandát. Zjistí se tak průměr hlasů strany na dodatečný mandát. Ta strana,

² DUVERGER, Maurice. A New Political System Model: Semi-Presidential Government. European Journal of Political Research, 1980 [1992], s. 143.

³ SARTORI, Giovanni. Srovnávací ústavní inženýrství. Praha: SLON, 2001, s. 135, poznámka 7.

která má největší průměr, získává kompenzační mandát. Tímto způsobem jsou rozděleny všechny kompenzační mandáty.

Island je členem Evropského sdružení volného obchodu (EFTA), Evropského hospodářského prostoru (EEA), zapojen do Schengenského systému, člen NATO. V roce 2009 podala sociálnědemokratická vláda přihlášku do EU; osud islandských přístupových jednání je ovšem v souvislosti s parlamentními volbami nejistý (viz dále).

Politické strany a stranický systém

Strana nezávislosti (*Sjálfstæðisflokkurinn*, SSF) vznikla v roce 1929 sloučením Konzervativní strany a Liberální strany⁴. V době svého vzniku strana usilovala o nezávislost Islandu na Dánsku. Hlavními programovými principy strany byly reformy národního státu, respektující práva jednotlivců a zajišťující blahobyt všech skupin obyvatelstva. Strana klade důraz na zvyšování životní úroveň obyvatelstva. Z hlediska ekonomické politiky strana uznává soukromé vlastnictví, pouze v době ekonomické krize strana připouští státní zásahy do ekonomiky (nikoli v dlouhodobém horizontu)⁵. Strana nezávislosti od konce 90. let odmítala vstup Islandu do EU; jako hlavním argumentem byla regulace rybářské politiky⁶. Strana zřizuje oborové organizace (mládežnické, ženské, seniorské). Předsedou strany je Bjarni Benediktsson.

Sociálně demokratická aliance (*Samfylkingin*, S) Představuje tradiční sociálně demokratické uskupení. Stojí na multikulturních pozicích; v multikulturalismu spatřuje výhody pro zvyšování rozmanitosti. Strana klade důraz na zaměstnanost a celoplošné vzdělání, zdůrazňuje svoje postavení a spolupráci v rámci sociálně demokratických stran ve skandinávských zemích. Strana usiluje o vstup do EU a přijetí eura jako oficiální měny⁷. Strana zdůrazňuje další rozvoj sociálního státu se všemi jeho výhodami. Ze strany pocházela premiérka z let 2009–2013 Johanna Sigurdardóttirová. Předsedou strany je Árni Páll Árnason.

Zelené hnutí (*Vinstrihreyfingin – Grænt framboð*, VG) je poměrně nová strana, která vznikla na konci 90. let 20. století spojením několika frakcí z existující sociálně demokratické strany, Lidové strany a Ženské strany. Strana sdružuje názory sociálního demokratismu, feminismu a enviromentalismu. V ekonomické oblasti strana usiluje o vytvoření zelené ekonomiky (moderní technologie ve spojení s daňovým systémem, který zohledňuje využívání přírodních zdrojů). Vedle sociálního státu strana klade důraz na rozvoj podnikatelského prostředí. V zahraničněpolitických otázkách strana prosazuje islandskou neutralitu (včetně odmítnutí islandského členství v NATO; strana rovněž odmítá vstup do EU). V otázce imigrační politiky strana požaduje, aby přistěhovalci respektovali islandskou kulturu a podíleli se na jejím dalším rozvoji (strana proto zdůrazňuje jejich integraci)⁸. Předsedkyní strany je bývalá ministryně kultury a školství Katrín Jakobsdóttir.

⁴ Strana je dominantním politickým uskupením, které svou pozici budovalo po druhé světové válce. SHERIFFDEEN, Saadna. Iceland's Political Identity: Scandinavian or British? [geopoliticalmonitor.com, cit. 21. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.geopoliticalmonitor.com/icelands-political-identity-scandinavian-or-british-4745/>.

⁵ The Independence Party [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.xd.is/um-sjalfstaedisflokkinn/>.

⁶ THORHALLSSON, Baldur. The Sceptical Political Elite Versus the Pro-European Public: The Case of Iceland. *Scandinavian Studies*, 74, 3, s. 351.

⁷ Samfylkingin.is. Manifesto [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: http://www.samfylkingin.is/portals/0/1_skjalasafn/Stjornmalaalyktanir/Political%20Resolution%202011.pdf.

⁸ The Left-Green Movement [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.vg.is/the-left-green-movement/>.

Strana pokroku (*Framsóknarflokkurinn*, FSF) se vyvinula jako strana zastupující zájmy původní početné skupiny zemědělců ve společnosti. Strana z liberálních pozic (odmítnutí regulačních tendencí) odmítá v současnosti vstup do EU⁹; naopak usiluje o spolupráci mimo EU¹⁰. V ekonomických otázkách strana usiluje o nastartování islandské ekonomiky prostřednictvím investic¹¹. Předsedou strany je současný premiér Sigmundur Davíð Gunnlaugsson.

Jasná budoucnost (*Björt framtíð*, BF) je strana, která vznikla sloučením bývalých členů sociálnědemokratické strany a Progresivní strany. Strana je ve svých programových hodnotách liberální (v případě této strany se uvádí tzv. zelený liberalismus, což vyjadřuje značný důraz na enviromentální politiku). Strana usiluje o posilování sociálního státu a vytváření soudržné společnosti. Vedle toho strana podporuje vstup do EU, který by se měl kladně projevit rovněž v ekonomické oblasti (přes měnovou stabilitu)¹². Předsedkyní strany je Heiða Kristín Helgadóttir.

Pirátská strana vznikla v roce 2012. Strana je součástí celosvětové sítě pirátských stran, které usilují o možnost svobodného šíření a sdílení myšlenek na internetu (jedná se o první tři poslance pirátské strany v celosvětovém měřítku). Strana se skládá z dobrovolníků zapojených do projektu WikiLeaks, vysokoškolští studenti a programátoři¹³. Předsedkyní strany je Birgitta Jónsdóttirová¹⁴.

Předvolební kampaň a volební výsledky

Parlamentní volby na konci dubna 2013 přinesly změnu ve vládě; namísto levice nastoupila do vlády pravicová koalice Strany nezávislosti (SSF) a Progresivní strany (FSF). Volby znamenaly návrat k politické reprezentaci, která byla spojována s propadem ekonomické výkonnosti a hospodářskou krizí z roku 2008. Nástup sociální demokracie (S) v roce 2009 přinesl úsporná opatření, která byla částečně vynucena i tlakem mezinárodních institucí, které Islandu poskytly finanční prostředky (Mezinárodní měnový fond)¹⁵. Ve dvou referendech se ale islandské obyvatelstvo postavilo proti programu splácení dluhu, který iniciovali věřitelé především ze Spojeného království a Nizozemska (jako největší věřitelé zkrachovalých

⁹ V druhé polovině 90. let se strana pod vedením svého předsedy Halldora Asgrimssona zabývala úpravou vztahů s EU.

THORHALLSSON, Baldur. The Sceptical Political Elite Versus the Pro-European Public: The Case of Iceland. *Scandinavian Studies*, 74, 3, s. 351.

THORHALLSSON, Baldur. The Sceptical Political Elite Versus the Pro-European Public: The Case of Iceland. *Scandinavian Studies*, 74, 3, s. 353–354.

¹⁰ Europolitics. Victory of anti-EU parties casts doubt on membership negotiations, 30. 4. 2013, s. 10.

¹¹ BBC News. Iceland vote: Centre-right wing opposition wins election [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22320282>.

¹² Bjortframtid.is. Points from our election platform, 2013 [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.bjortframtid.is/english/>.

¹³ NPR.org. Iceland Elects Three Pirate Party MPs [cit. 26. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.npr.org/blogs/thetwo-way/2013/04/29/179874546/iceland-elects-three-pirate-party-mps>.

¹⁴ Piratetimes.net. Iceland has a Pirate Party [cit. 26. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://piratetimes.net/iceland-has-a-pirate-party/>.

¹⁵ BBC News. Iceland vote: Centre-right wing opposition wins election [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22320282>.

islandských bank)¹⁶. Na jaře roku 2012 byl za kolaps bankovního sektoru v roce 2008 odsouzen bývalý premiér za Stranu nezávislosti Geir Haarde (bez udělení trestu).

Vítězství pravicových politických stran bylo zapříčiněno snahou sociálnědemokratické vlády co nejrychleji splatit mezinárodní půjčky. Mezinárodní dluh, respektive vládní úsporná opatření, se přes vysokou míru inflace promítly do neschopnosti obyvatelstva splácet finanční závazky. Pravicové strany rovněž zdůrazňovaly klesající úroveň standardu v sociální, zdravotní a školské sféře¹⁷. Míra nezaměstnanosti zůstala na nadprůměrných hodnotách, což nepřidalo na popularitě sociálně demokratické vládě¹⁸.

V souvislosti se změnou vlády na Islandu se objevila otázka jeho členství v EU. Sociálnědemokratická vláda i s podporou Zeleného hnutí podala v červenci 2009 (EK se ke kandidatuře vyjádřila na jaře 2010). Některé otázky přístupových rozhovorů jsou již uzavřené. Otázky týkající se rybolovu a zemědělství ještě nebyly diskutovány¹⁹. Bezprostředně po volbách se objevily komentáře, že vítězství spíše euroskeptických stran nemusí znamenat zastavení přístupových jednání, protože se v průzkumech veřejného mínění ukázalo, že více jak polovina obyvatelstva je pro vstup do EU²⁰. Za nejpravděpodobnější se jeví konání referenda o této otázce. Programové prohlášení vlády, které bylo uveřejněno v druhé polovině května, obsahovalo ustanovení, podle něhož dojde k dokončení a uzavření přístupových jednání; otázka členství by měla být rozhodnuta v referendu (termín referenda ovšem nebyl určen)²¹.

Vládní program obsahuje obnovu hospodářství a sociálního státu. V oblasti hospodářské politiky vláda klade důraz na odstranění překážek volného obchodu (především překážky týkající se volného pohybu kapitálu). V daňovém systému vláda klade důraz na obnovu takového nastavení daní, které motivuje jednotlivce k úsporám (především ekologicky míněné daně na snižování spotřeby energie) a firmy naopak motivuje k dalšímu rozvoji. V oblasti kulturní a imigrační politiky vláda klade důraz na obnovu a posílení islandských tradic a kultury. Rovnost všech občanů vláda ale podmiňuje právě respektem k islandské národní identitě²².

Volby ukázaly také značnou míru voličské volatility. Poměr hlasů pro neparlamentní strany se téměř zpětinasobil oproti roku 2009 (z 2,8 % na 11,9 %)²³. Volební účast byla 82,3 % voličů. Výsledky voleb zobrazuje tabulka 1.

¹⁶ Robert Schuman Foundation.eu [online]. The right-wing opposition is the favourite in the Icelandic parliamentary elections [cit. 25. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.robert-schuman.eu/en/eem/1429-the-right-wing-opposition-is-the-favourite-in-the-icelandic-parliamentary-elections>.

¹⁷ BBC News. Q&A: Icelandic Parliamentary Elections [cit. 11. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-22301738>.

¹⁸ LERUTH, Benjamin. Iceland's election results are not a vote against the EU. EUROPP blog [cit. 25. 6. 2013, online]. Dostupný z WWW: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/04/30/iceland-election-eu/>.

¹⁹ Pro přehled uzavřených kapitol viz EU – Enlargement – Iceland – European Commission [cit. 21. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/enlargement/countries/detailed-country-information/iceland/>.

²⁰ LERUTH, Benjamin. Iceland's election results are not a vote against the EU. EUROPP blog [cit. 25. 6. 2013, online]. Dostupný z WWW: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/04/30/iceland-election-eu/>.

²¹ MASON, Daniel. Iceland calls off EU membership talks [cit. 25. 6. 2013]. Public Service Europe [online]. Dostupný z WWW: <http://www.publicserviceeurope.com/article/3496/iceland-calls-off-eu-membership-talks>.

²² Government.is. Platform of the Coalition Government formed by the Progressive Party and the Independence Party [cit. 25. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.government.is/government/coalition-platform/>.

²³ LERUTH, Benjamin. Iceland's election results are not a vote against the EU. EUROPP blog [cit. 25. 6. 2013, online]. Dostupný z WWW: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/04/30/iceland-election-eu/>.

Tabulka 1 Výsledky islandských parlamentních voleb, duben 2013

Strana	% hlasů	Počet křesel
Strana nezávislosti (<i>Sjálfstæðisflokkurinn, SSF</i>)	26,7 %	19
Strana pokroku (<i>Framsóknarflokkurinn, FSF</i>)	24,4 %	19
Sociálně demokratická aliance (<i>Samfylkingin, S</i>)	12,85 %	9
Zelené hnutí (<i>Vinstrihreyfingin - grænt framboð, VG</i>)	10,87 %	7
Jasná budoucnost (<i>Björt framtíð, BF</i>)	8,25 %	6
Pirátská strana (<i>Píratar, P</i>)	5,10 %	3

Zdroj: <http://www.electionguide.org/results.php?ID=2025>.

Použitá literatura a zdroje

DUVERGER, Maurice. A New Political System Model: Semi-Presidential Government. *European Journal of Political Research*, 1980 [1992].

Government.is. Platform of the Coalition Government formed by the Progressive Party and the Independence Party [cit. 25. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.government.is/government/coalition-platform/>.

IPU Parline database: ICELAND (Althingi), Oversight [cit. 26. 6. 2013]. Dostupný z WWW: http://www.ipu.org/parline/reports/CtrlParlementaire/2143_F.htm

LERUTH, Benjamin. Iceland's election results are not a vote against the EU. *EUROPP blog* [cit. 25. 6. 2013, online]. Dostupný z WWW: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/04/30/iceland-election-eu/>.

MASON, Daniel. Iceland calls off EU membership talks [cit. 25. 6. 2013]. *Public Service Europe* [online]. Dostupný z WWW: <http://www.publicserviceeurope.com/article/3496/iceland-calls-off-eu-membership-talks>.

SARTORI, Giovanni. Srovnávací ústavní inženýrství. Praha: SLON, 2001.

SHERIFFDEEN, Saadna. Iceland's Political Identity: Scandinavian or British? Dostupný z WWW: <http://www.geopoliticalmonitor.com/icelands-political-identity-scandinavian-or-british-4745/>.

THORHALLSSON, Baldur. The Sceptical Political Elite Versus the Pro-European Public: The Case of Iceland. *Scandinavian Studies*, 74, 3, s. 349–378.

Robert Schuman Foundation.eu [online]. The right-wing opposition is the favourite in the Icelandic parliamentary elections [cit. 25. 6. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.robert-schuman.eu/en/eem/1429-the-right-wing-opposition-is-the-favourite-in-the-icelandic-parliamentary-elections>.

Kosning.is (Ministerstvo spravedlnosti a lidských práv). Volební zákon. Dostupný z WWW: <http://www.kosning.is/english/laws-and-regulations/act-no.-242000>.

Kosning.is (Ministerstvo spravedlnosti a lidských práv). Ústava. Dostupný z WWW: <http://www.kosning.is/english/laws-and-regulations/constitution/>.

Althingi.is (oficiální stránky parlamentu). Jednací řád. Dostupný z WWW: http://www.althingi.is/vefur/standing_orders.html.

Webové portály politických stran

Webové zpravodajské portály